

תורה שבעל-פה

"במעגלי המשנה" — משנה (א')

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה ורבע.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	$(9 \times 1) + (13 \times 1)$	—	22 נקודות
פרק שני	—	(13×4)	—	52 נקודות
פרק שלישי	—	(13×2)	—	<u>26 נקודות</u>
סה"כ	—		—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

פרק ראשון (22 נקודות)

עיין במקורות שבנספח, וענה על שתי שאלות: על שאלה 1 – חובה (9 נקודות), ועל אחת מהשאלות 2-3 (13 נקודות).

1. א. (1) "מברך על היין", "מברך על היום" – מה מברך על היין, ומה מברך על היום?

(2) מלבד ברכת היין וברכת היום, איזו ברכה נוספת יש לברך על הכוס הראשונה?
(3 נקודות)

ב. "בית שמאי אומרים מברך [...] ובית הלל אומרים מברך [...]".
הסבר בלשונך את הנימוקים של בית שמאי ושל בית הלל (נימוק אחד לכל אחד מהם).
(6 נקודות)

2. א. "הביאו לפניו, מטבל בחזרת [...] הביאו לפניו מצה וחזרת וחרסת [...]".

(1) מה פירוש "מְטַבֵּל", ובאיזה שלב בליל הסדר מדובר בכל אחת מן הפעמים שבהן החזרת נזכרת במשנה?

(2) איזו חזרת מטבלים בחרוסת ואיזו לא? הוכח את דבריך.
(7 נקודות)

ב. (1) "עד שמגיע לפרפרת הפת" – עד איזה שלב בליל הסדר אין אוכלים אכילה אחרת?

(2) "רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: מצווה" – מהי המצווה שרבי אליעזר ברבי צדוק מתכוון אליה בדבריו, ומהו הטעם של מצווה זו?
(6 נקודות)

3. א. עיין בקושיות "מה נשתנה" שבמשנה ושב"מב"ם.

אילו מצוות היו בזמן המקדש מדאורייתא, ואילו מצוות היו מדרבנן? (5 נקודות)

ב. "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" – כתוב שני פירושים ל"גנות" ושני פירושים ל"שבח".
(8 נקודות)

פרק שני (52 נקודות)

ענה על ארבע מהשאלות 4-8 (לכל שאלה — 13 נקודות).

4. תורה, מצוות ודרך ארץ

א. "אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא". כתב הרמב"ם בפירושו למשנה: "המצוות כולן נחלקין בתחילה על שני חלקים".

(1) מה הם שני ה"חלקים"?

(2) מהי התועלת לאדם מקיום כל אחד מן ה"חלקים" האלה?

(7 נקודות)

ב. "הלומד מחברו פרק אחד [...] צריך לנהוג בו כבוד".

(1) מהי ההוכחה של המשנה שהלומד מחברו צריך לכבדו?

(2) מה מעיד על עצמו אדם שמכבד את מי שלימדו תורה? פרט.

(6 נקודות)

5. צדקה וחסד, מידות, אמת ויושר

א. "האומר: 'שלי שלי ושלך שלך' — זו מידה בינונית, ויש אומרים: זו מידת סדום".

הרב יצחק עראמה פירש כי אנשי סדום בחרו במידה בינונית "לא בתורת מידה אלא בתורת דת ונימוס". לפי הרב עראמה, הסבר מה היה החטא של אנשי סדום. (4 נקודות)

ב. (1) "קשה לכעוס וקשה לְרָצוֹת — יצא הפסדו בשכרו".

הסבר את התכונות האלה, ומדוע יצא הפסדו של בעל תכונות אלה בשכרו.

בתשובתך ציין איזו תכונה היא "הפסדו" ואיזו תכונה היא "שכרו".

(2) הורים כועסים על ילדיהם בשל התנהגותם הלקויה, ורוצים לשפר אותה.

כיצד עליהם להביע את כעסם, ומדוע?

(9 נקודות)

6. תפילה וברכות

א. "בירך על היין שלפני המזון — פָּטַר את היין שלאחר המזון".

(1) הסבר את שני השלבים האלה בסעודה: "לפני המזון", "לאחר המזון".

(2) רע"ב פירש כי דין זה הוא לשבתות ולימים טובים, ולא לימות החול. נמק את דעתו.

(6 נקודות)

ב. "בירך על הפת — פטר את הפרפרת; על הפרפרת — לא פטר את הפת. בית שמאי אומרים:

אף לא מעשה קִדְרָה".

(1) העתק את המשפט בדברי תנא קמא שעליו חולקים בית שמאי, וכתוב את שתי הדעות.

(2) מהו "מעשה קדרה"?

(7 נקודות)

7. שבת

א. לפניך ארבעה מצבים שבהם כותב בשבת פטור:

- (1) כתב לאחר ידו.
 - (2) כתב אות אחת סמוך לכתב.
 - (3) כתב אות אחת בארץ ואחת בקורה.
 - (4) כתב אות אחת נוטריקון (לשיטת חכמים).
- כתוב את טעם הפטור בכל אחד מן המצבים המתוארים. (6 נקודות)

ב. (1) "כתב במשקין, במי פרות, באבק דרכים".

כתוב את הדין, ונמק.

(2) באילו תנאים מותר לרופא או לחייל לכתוב בשבת בעט שהדיו שבו מתנדף?

כתוב שני תנאים.

(7 נקודות)

8. מועדים

א. (1) כתוב שני טעמים למצוות שופר.

(2) מדוע תוקעים בשופר בתפילת מוסף, ולא בתפילת שחרית?

(6 נקודות)

ב. (1) "כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון — קורין בחמישה עשר".

מדוע דווקא מימות יהושע בן נון?

(2) "הקורא את המגילה למפרע" — מה דינו, ומדוע? כתוב הסבר אחד.

(7 נקודות)

פרק שלישי (26 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 9-14 (לכל שאלה — 13 נקודות).

9. זהירות מפגיעה בממון הזולת ובמרחב הציבורי

א. שני אנשים הלכו ברשות הרבים ובעת הליכתם היזיקו זה את זה — שניהם פטורים.

(1) הסבר מדוע שניהם פטורים.

(2) "אחד רץ ואחד מהלך, [...] והיזיקו זה את זה". בתלמוד יש הבחנה בין יום חול

לערב שבת בין השמשות.

כתוב את דין הרץ ביום חול ואת דין הרץ בערב שבת בין השמשות, ואת טעמי הדינים.

(8 נקודות)

ב. (1) במשנה נכתב שיש להרחיק עצים מן העיר. כתוב את הטעם של דין זה.

(2) רמב"ן כתב שדין זה אינו נוהג בחוץ לארץ. הסבר מדוע.

(5 נקודות)

10. כבודו של אדם

א. "רבי ישמעאל אומר: הווי קל לראש, ונוח לתשחורת".

(1) באר את דברי רבי ישמעאל.

(2) "ועניין זה שייך לרבי ישמעאל, שהיה כותב" (הרבי מלובביץ' — הרב מנחם מנדל שניאורסון).

הסבר את הקשר בין דברי רבי ישמעאל להיותו כוהן.

(7 נקודות)

ב. (1) מדוע עדות שקר חמורה בייחוד בדיני נפשות?

(2) לפי המדרש, מהו סדר הרישום של עשרת הדיברות על הלוחות? מה אפשר ללמוד

מסדר זה על חומרת איסור "לא תרצח"?

(6 נקודות)

11. ארץ-ישראל ומצוותיה

א. (1) מהי "מצווה שאינה תלויה בארץ"? כתוב שתי דוגמאות.

(2) הסבר מהו איסור עורלה, וכתוב מדוע הוא נוהג גם בחוץ לארץ.

(7 נקודות)

ב. "הכול מעלין לארץ-ישראל, ואין הכול מוציאין. הכול מעלין לירושלים, ואין הכול מוציאין".

(1) הסבר הלכה זו בלשונך.

(2) כתוב נימוק להלכה זו.

(6 נקודות)

12. הבאת העומר

- א. חכמים פירשו ש"ממחרת השבת" הוא ממחרת יום טוב הראשון של פסח.
- (1) "אמרו להם חכמים [...] יום טוב קרוי שבת [...] ויום הכיפורים קרוי שבת".
- מדוע הכינוי של יום טוב ושל יום הכיפורים הוא "שבת"?
- (2) הרמב"ם כתב שאפשר להוכיח את פירוש חכמים ל"ממחרת השבת" מן הפסוקים האלה: "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה" (ויקרא, כ"ג, י"ד). "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי" (יהושע, ה', י"א). הסבר את ההוכחה של הרמב"ם.
- (9 נקודות)
- ב. "אנשי יריחו קוצרין ברצון חכמים, וגודשין שלא ברצון חכמים".
- (1) מדוע אין מביאים עומר מיריחו?
- (2) הסבר מדוע התנגדו חכמים לגדישה של אנשי יריחו.
- (4 נקודות)

13. תקנות

- א. מדוע היו אנשים שנמנעו מלהביא ביכורים, וכיצד הועילה תקנת חכמים לפתור את הבעיה?
- (6 נקודות)
- ב. "... כיוון שנמנעו מלהביא, כבר יש צורך בעניין מרכזי, אף על פי שמצמצם את הרעיון והרגש קצת אצל היודע, הנה תגדל שמחתו השכלית בידעו שבמה שהוא מחסר התגלות לבבו ברגש, הוא עובד את עבודת הכלל על ידי שגם בעלי המעלה הנמוכה יבואו ויביאו את ביכוריהם".
- (הראי"ה קוק, עין אי"ה)
- (1) הסבר את ההפסד הרוחני שנגרם לפֶּרֶט בשל תקנת חכמים.
- (2) על אף ההפסד הרוחני, התקנה הביאה את הפֶּרֶט להבנה שהוא "עובד את עבודת הכלל". הסבר דברים אלה.
- (7 נקודות)

14. שנת שמיטה

- א. "שביעית ניתנה לאכילה...".
- הסבר את הכלל לאופן האכילה של פְּרוֹת שביעית, וכתוב שתי דוגמאות לכלל זה.
- (5 נקודות)
- ב. (1) "המחזיר חוב בשביעית – רוח חכמים נוחה ממנו". הסבר מדוע רוח חכמים נוחה מאדם זה.
- (2) מתי היו מקיימים במוצאי שמיטה את מצוות הקהל, ומהי המטרה של מצווה זו?
- (8 נקודות)

בהצלחה!

נספח

משנה פסחים, פרק י', משנה ב'

מִזְגוּ לוֹ כּוֹס רֵאשׁוֹן:
בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים:
מִבְרַךְ עַל הַיּוֹם, וְאַחֵר כֶּךָּ מִבְרַךְ עַל הַיַּיִן;
וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים:
מִבְרַךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחֵר כֶּךָּ מִבְרַךְ עַל הַיּוֹם.

תוספתא מסכת פסחים [ליברמן], פרק י', הלכה ב'

מזגו לו כוס ראשון.
בית שמ"י אומר: מברך על היום ואחר כך מברך על היין, שהיום גורם ליין שיבוא וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא.
ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין גורם לקדושת היום שתאמר.

משנה פסחים, פרק י', משנה ג'

הִבִּיאוּ לְפָנָיו,
מִטְבֵּל בְּחֻזְרָת עַד שְׁמַגִּיעַ לְפִרְפֹּרֶת הַפֶּת.
הִבִּיאוּ לְפָנָיו מִצָּה וְחֻזְרָת וְחֻרְסָת וּשְׁנֵי תַבְשִׁילִין,
אֶף עַל פִּי שְׁאִין חֻרְסָת מִצָּה.
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק אוֹמֵר: מִצָּה.
וּבִמְקוֹדֶשׁ הָיוּ מְבִיאִים לְפָנָיו גּוֹפּוֹ שֶׁל פֶּסַח.

הרב עובדיה מברטנורא, מסכת פסחים, פרק י', משנה ג'

הביאו לפניו - הירקות. כדי שיכיר תינוק וישאל, לפי שאין דרך להביא ירקות קודם סעודה.
מטבל בחזרת - לאו דוקא חזרת, דטבול ראשון זה הוי בשאר ירקות, אלא אם אין לו שאר ירקות מטבל בחזרת במקום שאר ירקות. ולשון מטבל - אוכל, ולפי שכל אכילתן ע"י טיבול הייתה, קרי לאכילה טיבול. ומיהו טיבול זה לאו בחרוסת הוץ, מדקתני לקמן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת, מכלל דעדיין לא הובאו.
עד שמגיע לפרפר את הפת - לאכילת מצה. והא קמשמע לן שאין אכילה אחרת מכסקת בין אכילת ירקות לאכילת מצה. דקודם שיגיע לאותו חזרת של מצוה שמברך עליו 'על אכילת מרור' אוכל מצה תחילה, כדכתיב: "על מצות ומרורים" (במדבר ט', י"א), מצות ברישא, והדר מרורים [מצות בתחילה ואחר כך מרורים].

וחרוסת - שעושים מתאנים ולוזים בטנים ושקדים וכמה מיני פירות ומשימין בה תכוחים ודכין הכל במדוכה ומערבין בחומץ ונותנין עליה תבלין קנה וקנמון כעין פתילות דקות ארוכות זכר לקש. וצריך שתהיה עבה זכר לטיט. שאין חרוסת מצוה - אלא לרפואה לבטל שרף החזרת, שרע וקשה לגוף כארס. ר' אליעזר ברבי צדוק אומר מצוה - זכר לתפוח שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב, וזכר לטיט.

משנה פסחים, פרק י', משנה ד'

מִזְגוּ לוֹ כּוֹס שֵׁנִי,
וְכָאֵן הֵבֵן שׂוֹאֵל אָבִיו.
וְאִם אֵין דַּעַת בֶּבֶן, אָבִיו מְלַמְדוֹ:
מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת?
שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֲמִץ וּמִצָּה,
הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מִצָּה?
שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת,
הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר?
שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֶּשֶׂר צָלִי שְׁלוּק וּמִבְשָׁל,
הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ צָלִי?

שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ מְטַבִּילִין פַּעַם אַחַת,
הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פַעַמִּים?
וְלִפִּי דַעַתוֹ שֶׁל בֶּן אָבִיו מְלַמְדוֹ.
מִתְחִיל בְּגִנוֹת וּמִסִּים בְּשִׁבְחָה,
וְדוֹרֵשׁ מִ"אַרְבֵּי אֶבֶר אָבִי" (דברים כו, ה),
עַד שִׁיגְמֹר כָּל הַפֶּרֶשָׁה כָּלָה.

רמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פרק ז', הלכות ג'-ד'

וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?" עד שישבי להם ויאמר להם: כך וכך אירע וכך וכך היה. וכיצד משנה? מחלק להם קליות ואגוזים, ועוקרים השולחן מלפניהם קודם שיאכלו וחוטפין מצה זה מיד זה וכיוצא בדברים האלו. אין לו בן אשתו שואלתו. אין לו אשה, שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה, ואפילו היו כולן חכמים. היה לבדו שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה.

וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח. כיצד? מתחיל ומספר שבתחילה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים וטועין אחר ההבל ורודפין אחר עבודה זרה, ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מן התועים וקרבנו לייחודו. וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו, ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותנו. והוא שידרוש מ"ארמי אובד אבי" עד שיגמור כל הפרשה (דברים כו, ה-ט). וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח.

רמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פרק ח', הלכות א'-ב'

סדור עשיית מצוות אלו בליל חמשה עשר כך הוא: בתחילה מוזגין כוס לכל אחד ואחד ומברך בורא פרי הגפן ואומר עליו קידוש היום וזמן, ושונה (משנה ג). ואחר כך מברך על נטילת ידים ונוטל ידיו, ומביאין שלחן ערוך ועליו מרור וירק אחר ומצה וחרוסת וגופו של כבש הפסח ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר. ובזמן הזה מביאין על השולחן שני מיני בשר, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה.

מתחיל ומברך בורא פרי האדמה, ולוקח ירק ומטבל אותו בחרוסת ואוכל כזית הוא וכל המסובין עמו כל אחד ואחד אין אוכל פחות מכזית, ואחר כך עוקרין השולחן מלפני קורא ההגדה לבדו ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל.

ואומר הקורא: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות:

שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים?

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה והלילה הזה כולו מצה?

שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל והלילה הזה כולו צלי?

שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרורים?

שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין?